

Л. П. Корній

Кант

КАНТ (від лат. *cantus* – спів, пісня) – різновид пісенного жанру, тісно пов’язаний із виникненням і розвитком поезії. Поширений у Центр. (Польща, Словаччина, Німеччина, Угорщина) і Сх. (Україна, Білорусь, Росія) Європі у 16–18 ст. В Україні, окрім К., використовують різні терміни для позначення цього жанру: пісня, книжна пісня, духовна пісня, псалма, коляда. Термін «К.» ймовірно походить із шкіл. драми епохи бароко. В Україні К. – одноголос. або триголос. пісен. жанр на текст силабіч. поезії (з тенденцією до тонізації). Його поява пов’яз. із виникненням наприкінці 16 ст. поезії давньоукр. книжною мовою. Дехто з поетів, зокрема К. Транквіліон-Ставровецький (1-а пол. 17 ст.), зазначав, що вірші можна співати. К. з’явилися в середовищі духовенства, монастирів, братс. шкіл, колегіумів, Києво-Могилян. академії, а потім поширилися у побуті міського і сільс. насел. Спочатку виникли духовні К. (духовна пісня, псалма), згодом – на тексти світс. поезії. К. – найчастіше витвір поета й композитора в одній особі – зберігав традицію анонімності навіть у тих випадках, коли автор був відомий (іноді ім’я автора зашифровувалося в акровіршах). К. створювали такі видатні укр. письменники та церк. й культурні діячі, як Д. Туптало (Димитрій Ростовський), Ф. Прокопович, Є. Славинецький, Т. Щербацький, Г. Сковорода та ін. Студенти (писали К., вивчаючи курс поетики) і мандрівні дяки поширювали К. серед міського та сільс. насел. Світс. К. представляють побут.-розважал. пласт укр. муз. культури. К. фіксувалися у рукопис. зб.-співаниках (їх називали кантиками, кантичками). В Україні збереглися переважно рукописні співаники духов. К. 17–18 ст. Виявленням рукописів та їхніми описами займалися літературознавці *І. Франко*, [М. Грушевський](#), [М. Возняк](#), *В. Перетц*, музикознавці [М. Грінченко](#), *О. Шреєр-Ткаченко*, *Ю. Медведик*, [Л. Корній](#) та ін. Співаники духов. К. склалися з темат. груп пісень, присвяч. Ісусові Христу, Богородиці та чудотвор. іконам, різним святим, а також покаянних та молитовних. Найпоширеніший репертуар духов. К. увійшов до «Богогласника», надрук. у Почаїв. лаврі 1790–91. У ньому зафіксовано й нові зразки, створ. наприкінці 18 ст. Духов. К. переважно притаманна лірична й панегірична емоц. сфери. Рукописні співаники містять і світс. К., здебільшого лірич. і жартівл. змісту («Нещаслива доля без милого жити», «Скажи мені, соловейку, правду», «Щиголь тугу має», «Веліла мені мати зелен ячмінь жати» тощо). У світс. К. яскраво виражені зв’язки з укр. нар. пісенністю.

Любовно-лірич. К. став основою жанру пісні-романсу, в 2-й пол. 18 ст. вони функціонували паралельно. Триголос. К. притаманний паралел. рух 2-х верх. голосів терціями й бас, що створює гармонічну опору; в інтонац. сфері проявляються різні жанр. джерела – укр. церк. монодії, нар.-пісенні й танц. елементи (укр., польс.). Існувала практика виконання К. з різним словес. текстом на одну мелодію.

Укр. К. формувався й розвивався у тісному зв'язку з польським. Деякі зразки останнього включалися в укр. співаники; укр. автори використовували мелодії окремих польс. К. Від 2-ї пол. 17 ст. укр. К. поширився в Росії й відтак зберігся в рос. співаниках. Існували зв'язки між К. і муз. номерами шкіл. і вертеп. драм. На мелодії відомих К. виконували деякі муз. номери в драмах (у «Комическом дѣйствіи» М. Довгалецького, «Комедії на Успеніє Богородиці» Д. Туптала), окремі з них зафіксовано в співаниках духов. К.

Духовні К. набули поширення в лірниц. середовищі. [П. Демуцький](#) здійснив записи К. від лірників Київщини (переважно Таращан. пов.) і видав їх із назвою «Ліра і її мотиви» (К., 1907). Деякі різдвяні духовні К. увійшли в обряд колядування, який поширений донині в традиції українського народу. Кантову фактуру та інтонаційність використовували композитори партес. музики (17–18 ст.), хор. творів 2-ї пол. 18 – поч. 19 ст. (М. Березовський, Д. Бортнянський, А. Ведель). Зв'язки з К. простежуються в хор. номерах опери «Запорожець за Дунаєм» С. Гулака-Артемівського. Хор. обробки К. здійснювали *М. Лисенко, М. Леонтович, К. Стеценко, О. Кошиць*. 1916 у Києві відбувся концерт укр. К., організов. О. Кошицем. Наприкінці 20 ст. до жанру К. зверталися [В. Губа](#) («Закличний кант», «Віват, столице розуму, віват»), [Г. Гаврилець](#) («Мати милосердна», «Щиголь тугу має» із муз.-сценіч. дійства «Золотий камінь посіємо») та ін.

Рекомендована література

1. Израилев А. Псалмы или духовные канты, сочинения святителя Димитрия Митрополита Ростовского. Москва, 1889;
2. Франко І. Наші коляди. Л., 1890;
3. Грушевський М. Співаник з початку XVIII ст. // Зап. НТШ. Л., 1897. Т. 15;
4. 1899. Т. 17;
5. Перетц В. Малорусские вирши и песни в записях 16–18 вв. С.-Петербург, 1899;
6. Возняк М. Матеріали до української пісні і вірші. Л., 1913;
7. 1914;
8. 1925;
9. Щеглова С. «Богогласник»: Истор.-лит. исследование. К., 1918;
10. Релігійні канти та псалми українського народу. К.; Відень, 1920. Вип. 1;
11. Возняк М. Два співаники половини й третьої четвертини XVIII в. // Зап. НТШ. Л., 1922. Т. 123;

12. Яворський Ю. Матеріали для історії старинної песенної літератури в Подкарпатській Русі. Прага, 1934;
13. Шреєр-Ткаченко О. Історія української музики. Т. 1. К., 1980;
14. Маценко П. Українські канти. Вінніпег, 1981;
15. Івченко Л. Взаємодія усної і писемної традиції в жанрі канта // Муз. твір: сутність, аспекти аналізу. К., 1988;
16. Її ж. Кант як сфера взаємодії українського та російського мистецтва XVII–XVIII ст. // Укр. муз. культура минулого і сучасного у міжнац. зв'язках. К., 1989;
17. Український кант XVII–XVIII ст. К., 1990;
18. Корній Л. Українська шкільна драма і духовна музика XVII – першої половини XVIII ст. К., 1993;
19. Гнатюк О. Українська духовна барокова пісня. Варшава; К., 1994;
20. Корній Л. Історія української музики. К.; Х.; Нью-Йорк, 1996. Ч. 1;
21. 1998. Ч. 2;
22. Барокові духовні пісні з рукописних співаників XVIII ст. Лемківщини. Л., 2000;
23. Медведик Ю. Українська духовна пісня XVII–XVIII століть. Л., 2006.

Бібліографічний опис:

Кант / Л. П. Корній // Енциклопедія Сучасної України [Електронний ресурс] / Редкол.: І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк [та ін.]; НАН України, НТШ. – К. : Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2012. – Режим доступу:

<https://esu.com.ua/article-9348>

2001-2024 © Ця енциклопедична стаття захищена авторським правом згідно з чинним законодавством України ([докладніше](#)).